

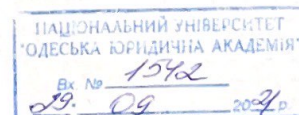
До Спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.086.048 у Національному університеті
«Одеська юридична академія»
65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, першого проректора Запорізького національного університету Бондаря Олександра Григоровича на дисертацію Демчук Тетяни Ігорівни на тему «Правове забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності теми дослідження. У системі екологічних прав громадян право на доступ до екологічної інформації є одним із ключових. Відповідно до ч. 2 ст. 50 Конституції України кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. Наведені постулати знаходять свій подальший розвиток та втілення у доволі численних законодавчих та підзаконних актах вітчизняного законодавства, що, тим не менш, на сьогодні не є запорукою системної реалізації та ефективного захисту (у разі потреби) вказаного права. Попри певний прогрес в окресленій царині, пов'язаний, передусім, з євроінтеграційними процесами, значна кількість проблем залишається невирішеною. До того ж, постійно відбувається ускладнення інформаційної сфери, з'являються та набирають обертів нові технології, що потребує оперативної та адекватної реакції як з боку законодавця, так і від представників правової науки.

У контексті викладеного тема дослідження, обрана Т.І. Демчук, є цілком злובоденною та значущою. Попри наявні теоретичні розробки

означених проблем як еколого-правового, так й адміністративно-правового спрямування, зокрема, й на дисертаційному рівні (В. А. Вітів, Ю. А. Краснова, Г. М. Проскура, І. С. Сухан та ін.), актуальність теми дисертаційної роботи та її науково-практичне значення зумовлюються, як слушно зазначає сама здобувачка, необхідністю подальшого аналізу права на доступ до екологічної інформації за законодавством України та зарубіжних країн, вдосконалення чинного екологічного законодавства в цій сфері та практики його застосування.

Обґрунтованість та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані дисертанткою, своєю переважною більшістю, є аргументованими і переконливими. При їх доведенні та обґрунтуванні авторкою використано широке коло вітчизняних і зарубіжних наукових джерел із земельного, екологічного, конституційного, адміністративного, цивільного права, українське та зарубіжне законодавство, міжнародно-правові нормативні документи, матеріали судової практики. Загалом джерельну базу дослідження можна вважати достатньо репрезентативною (список використаних джерел містить 206 найменувань).

Методологічну основу дослідження становить система філософських (діалектичний), загальнонаукових (формально-логічний, структурно-функціональний, аналізу та синтезу) і спеціально-наукових методів (історико-правовий, порівняльно-правовий та ін.). Необхідне методологічне підґрунтя, комплексне опрацювання й системний аналіз наукових джерел та нормативно-правових актів у рецензованій роботі надало можливість дисертантці сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації. Все це забезпечило належний ступінь обґрунтованості та достовірності отриманих результатів.

Ведення наукової дискусії відзначається належною поміркованою коректністю і аргументованістю.

Структура дисертації зумовлена завданнями та відповідає внутрішньому логічному зв'язку етапів дослідження. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел (207 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 242 сторінки, з них 215 сторінок основного тексту.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета та завдання дослідження, його методи, об'єкт і предмет дослідження, сформульовано основні результати дисертаційної роботи, які характеризуються науковою новизною і виносяться на захист, визначено практичне значення, наведено відомості щодо апробації отриманих результатів та кількості публікацій за темою дослідження.

Перший розділ дисертації присвячений доктринальним та нормативним підходам до розуміння поняття «екологічна інформація». У підрозділі 1.1 на підставі аналізу генези вказаної категорії у науці екологічного права та екологічному законодавстві авторка формулює висновки, винесені у положення наукової новизни у частині удосконалення, які стосуються визначення терміну «екологічна інформація», його кореляції із суміжними поняттями («інформація про навколишнє природне середовище», «інформація про стан довкілля» тощо), основних ознак понять «екологічна інформація» та «доступ до екологічної інформації», поділу джерел надання екологічної інформації за певними критеріями (с. 10-11 дисертації). Також нею проведена періодизація трансформації поняття «екологічна інформація» (с. 35-40) із винесенням отриманих результатів у положення наукової новизни (с. 9-10).

Розглядаючи у підрозділі 1.2 методологічні засади дослідження поняття та змісту екологічної інформації, здобувачка робить слушний умовивід про те, що забезпечення доступу до екологічних правовідносин повинно мати систематичний підхід до методологічної основи розуміння ролі і значення екологічної інформації, усвідомлення причинного зв'язку між антропогенною

діяльністю людини та шкідливими, незворотними наслідками в довкіллі (с. 55 дисертації).

Другий розділ роботи стосується механізму реалізації права на доступ до екологічної інформації в Україні. Дисертанткою як положення наукової новизни обстоюється поняття «доступу до екологічної інформації» як врегульованого законодавством права громадян на повну та достовірну екологічну інформацію незалежно від мети її отримання, а також права безперешкодно збирати й поширювати інформацію про стан довкілля для реалізації чи захисту своїх прав та інтересів або здійснення стратегічних державних завдань та функцій (с. 9). Механізм же правового регулювання доступу до екологічної інформації Т. І. Демчук визначає як сукупність правових засобів, за допомогою яких органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть здійснити вплив на суспільні відносини у сфері екологічної поінформованості населення, кругообіг екологічної інформації, доступу до інформації про стан довкілля тощо (с. 59).

Становлять науковий інтерес положення, які зачіпають перспективи екологічної інформатики. Варто підтримати здобувачку у її висновку про те, що запровадження екологічних інформаційних систем в Україні стали б ядром управління та необхідною умовою для сучасного інформування населення (с.59). Дисертанткою у положеннях наукової новизни запропоновано створення інформаційної платформи та мобільного додатку на базі веб-сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України для забезпечення електронного доступу громадян до екологічної інформації (с. 9, 211). Ідея в авторському викладенні, як вбачається, потребує певного доопрацювання, про що йтиметься далі, але концептуально не викликає заперечень і є перспективною.

У положеннях наукової новизни з числа тих, що набули подальшого розвитку, Т. І. Демчук обстоює класифікацію форм доступу до екологічної інформації на активну та пасивну (с. 12, 126-127), доволі слушну ідею створення інтегрованої електронної системи екологічного врядування, яка

полягає у запровадженні єдиної національної системи інтегрованих електронних сервісів для одержання документів дозвільного характеру і подання звітності користувачами природних об'єктів та ресурсів (с. 12, 210), а також деякі інші висновки і пропозиції.

Становлять інтерес думки здобувачки щодо вдосконалення правових засад різних галузевих видів юридичної відповідальності у досліджуваній царині (с. 127-128 дисертації). Варто відзначити, що авторка підтверджує свої висновки ґрунтовним аналізом наявної судової практики (с. 103-106, 112-114).

У третьому розділі дисертації висвітлені положення щодо порівняльно-правової характеристики забезпечення права на доступ до екологічної інформації у європейському та міжнародному праві. Наголосимо, що йдеться про ґрунтовний аналіз законодавства країн-членів ЄС, держав пострадянського простору та азійського досвіду правового регулювання відповідних суспільних відносин. На цій основі здобувачкою сформульовані висновки, які становлять суттєвий науковий та прикладний інтерес і можуть бути використані для вдосконалення вітчизняного законодавства (с. 213-215).

Заслуговує на підтримку й низка інших ідей та тверджень здобувачки.

Загалом елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Положення дисертації достатньо повно відображені у 8 наукових статтях, із яких 7 опубліковано у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, 1- у науковому виданні країни ЄС, та 12 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах.

Відсутність порушення академічної доброчесності. З аналізу змісту тексту дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності у повному обсязі. Дисертаційне дослідження

Т. І. Демчук містить посилання на згадані у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики досліджень.

Отже, у рецензованій дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного здобувачкою дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Водночас, попри те, що наукові положення, узагальнення і рекомендації, викладені у дисертації, свідчать про її належний науковий рівень, не всі авторські ідеї, твердження і міркування сприймаються однозначно. Деякі з них потребують додаткових роз'яснень і уточнень із огляду на сучасний стан та перспективи розвитку правової доктрини і нормативної бази. У зв'язку з цим є необхідність висловити низку зауважень і окреслити дискусійні положення.

По-перше, проводячи періодизацію виникнення та розвитку категорії «екологічна інформація», здобувачка у якості критеріїв використовує виключно міжнародно-правові акти (Конвенцію Ради Європи 1950 р., Стокгольмську декларацію 1972 р., Директиву Ради 90/313/ЄЕС, Орхуську конвенцію та ін.). Водночас конкретні шляхи та способи імплементації положень вищеперерахованих нормативних документів в актах внутрішнього законодавства залишились не розкритими у достатній мірі. Крім того, на с. 9-10 у положеннях наукової новизни та на с. 208 у висновках до дисертації йдеться про чотири етапи трансформації поняття «екологічна інформація», тоді як на с. 54 у висновках до першого розділу зазначено, що визначення юридичної природи екологічної інформації в актах міжнародного права умовно можна поділити на п'ять етапів. Доречно було під час процедури публічного захисту уточнити позицію дисертантки з цього питання.

По-друге, на с. 58 дисертації авторка заперечує ототожнення понять «право на інформацію» та «доступ до інформації». Право на інформацію, пише здобувачка, є правом громадян збирати, використовувати, поширювати,

зберігати інформацію для задоволення своїх власних інтересів чи з будь-якою іншою метою, яка прямо не заборонена законом. Тим не менш, на с. 9 у положеннях наукової новизни міститься визначення «доступу до екологічної інформації» як врегульованого законодавством права громадян на повну та достовірну екологічну інформацію незалежно від мети її отримання, а також права безперешкодно збирати й поширювати інформацію про стан довкілля для реалізації чи захисту своїх прав та інтересів або здійснення стратегічних державних завдань та функцій.

Третє зауваження пов'язане із другим. На с. 58 дисертації здобувачка акцентує увагу на тому, що право на екологічну інформацію є матеріальним, а право на доступ до екологічної інформації є процесуальним. Такий поділ загалом не викликає категоричних заперечень, але водночас вимагає від авторки більш чітко сформульованих висновків та пропозицій щодо категоріального апарату. Крім того, якщо йдеться про процесуальне право, то, очевидно, варто було б виокремити пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання процедурних відносин у досліджуваній царині, у тому числі співвідношення еколого-правового та адміністративно-правового інструментарію при вирішенні окреслених завдань.

По-четверте, на с. 9, 72, 211 дисертації запропоновано створення мобільного додатку для забезпечення електронного доступу громадян до екологічної інформації. Сама по собі ідея не викликає заперечень, однак видається, що саме організаційно-правові аспекти її реалізації потребують додаткового висвітлення. Авторка дослідження вказує, що наявність такого мобільного додатку відповідала б сучасному принципу «держава у смартфоні» (с. 72), проте, якщо впровадження додатку буде покладено на Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, то виникає питання, чому не згадується при цьому Міністерство цифрової трансформації України, яке уповноважене розробляти та впроваджувати подібного роду національні застосунки.

П'яте зауваження стосується нормотворчих пропозицій дисертантки. Вони досить розлогі і стосуються низки законодавчих актів, зокрема, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закону України «Про доступ до публічної інформації», Кодексу України про адміністративні правопорушення. Водночас, на с. 11-12 та с. 211 дослідження стверджується про необхідність розробки та прийняття Екологічного кодексу України та Закону України «Про доступ до екологічної інформації». Разом із тим питання щодо місця відповідних правових норм у структурі майбутнього кодифікованого акту потребує додаткового висвітлення, так само як і аспекти їх кореляції із положеннями Закону України «Про доступ до екологічної інформації».

Шосте зауваження стосується сфери публічних закупівель, яку дисертантка обходить своєю увагою. Л. М. Шевчук у кандидатській дисертації «Екологічні аспекти публічних закупівель в Україні: національне законодавство та стандарти ЄС», серед іншого, цілком слушно стверджує про екологізацію публічних закупівель, про запровадження в Україні системи зелених закупівель та, у подальшому, - системи сталих закупівель та ін. Очевидно, що у зазначеній проблематиці є й чітко виражена інформаційна складова, яку Т.І. Демчук доречно було б дослідити.

Втім, наведені зауваження суттєво не впливають на загальний позитивний висновок щодо якості проведеного дослідження і можуть слугувати чинниками дискусії під час захисту дисертації.

Отже, дисертація Т. І. Демчук на тему «Правове забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації» є самостійною завершеною дослідницькою роботою, в якій одержано нові достовірні та обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують вагоме для науки екологічного права завдання, а саме визначення організаційно-правових засад реалізації права на доступ до екологічної інформації та формулювання пропозицій із удосконалення відповідного законодавства.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає затвердженим нормативним вимогам та профілю спеціальності 081 «Право».

Загальний висновок. Дисертація на тему «Правове забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації» відповідає вимогам, встановленим Законом України «Про вищу освіту», Тимчасовим порядком присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її авторка – Демчук Тетяна Ігорівна – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент,

**доктор юридичних наук, професор,
перший проректор Запорізького
національного університету**

О. Г. Бондар

Підпис засвідчую:

**вчений секретар Запорізького
національного університету
кандидат філологічних наук, доцент**

О. А. Проценко